

MICKUN NYINA

KINEK AZ ÉRDEKEIT FEJEZTE KI A MESTA? *

A vélemények e kérdésben megoszlanak. Julius Klein amerikai gazdaságtörténész, a Mestáról szóló — sajnos egyetlen — monográfia szerzője¹ azt írja, hogy a Mesta a közepesen gazdag juhtenyésztők szervezete volt, melyhez a szegény pásztorok jelentős rétege tartozott.² A történészek többsége osztja ezt a nézetet. Közülük megemlíteném például Cardenas-t és Carande-t.³ A kiváló spanyol történétíró, J. Vicens Vives viszont velük ellentétben úgy véli, hogy a Mestában már a XV. században „a legvagyonosabb hűbérurak uralkodtak”.⁴ Amint láthatjuk, a két nézet szöges ellentétben áll egymással.

Felvetődhet azonban a kérdés: egyáltalán miért foglalkozunk ezzel a témával, miben áll e téma jelentősége? A kérdésre R. Carande ismert spanyol történész szavaival válaszolhatunk: „A spanyol gazdasági életnek egyetlen jelensége sem gyökeredzik olyan mélyen a múltban, mint az állattenyésztés. Egyetlen jelenség sem volt ehhez hasonlóan folyamatos jellegű, nem nyomta rá ennyire bélyegét az ország politikai és szociális életére, ... nem nyújtott ilyen termékbőséget.”⁵

Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy itt nem csupán, sőt, nem is annyira az állattenyésztés egészéről van szó, hanem inkább a juhtenyésztésről. A kapitalizmus fejlődésének hajnalán a gyapjú hatalmas szerepet játszott, s igen magas ára volt a világpiacon. C. Trasselli, midőn arra a szerepre emlékeztetett, amelyet napjainkban a „fekete arany”, az olaj játszik, teljes joggal írta: „Megállapíthatjuk, hogy a gyapjút, azt az elsődleges

*A Mestára vonatkozóan részletesebben ld. pl. *N. Mickun*, *A Mesta szerepe a XVIII. században*. Századok, 1964. 1–2. sz.; *Uő.* *A merinó juhok transzhumálása a XVIII. századi Spanyolországban és a Mesta pásztorai*. Agrártörténeti Szemle, 1972. 3–4. sz.; *A Mesta szerepéről a XVIII. századi Spanyolország történetében*. Voproszi Isztorii, 8. sz. 1968; *Uő.* *A Mesta társadalmi lényege és a parasztság kizsákmányolása Estremadurában a XVIII. században*. (Szocial'naja szucsnoszt' Mestü i ékszpropriacija eju kreszt'jansztva v Észtremadure v XVIII. v. Lásd a Szocial'no-ékonomiczeszkie problemü isztorii Iszapnii c. kötetben. Moszkva, 1965.)

¹*Julius Klein*: *The Mesta; a study in Spanish economic history, 1273–1836*. Harvard economic studies, vol. XXI. Cambridge. 1920.

²I. m. 61–62.

³*F. Cardenas*: *Historia de la Propiedad territorial en España*. Madrid. 1875–1876. T. I–II, *R. Carande*: *Carlos V. y sus banqueros*. Madrid, 1943; új kiadás 1965.

⁴*J. Vicens Vives*: *Manual de la Historia económica de España*. Barcelona, 3 ed., 1964. 235–236.

⁵*R. Carande*: *Carlos V. y sus banqueros*. Madrid. 1943. 47.

terméket, amely a rendkívül széles területeket behalózó kereskedelemnek az alapját képezte, úgy írjuk le, mint 'a középkor fehér aranya'.⁶

A világgiacon különösen magasra értékelték a Spanyolországból származó finom merinó gyapjút. Nagyon korán, már a XII–XIII. században megkezdődött és évszázadokon át folytatódott a spanyol merinó gyapjú kivitele Itáliába, Flandriába, majd később Angliába, Franciaországba és más országokba. Palacio Atard hiteles tanúsítása szerint „egészen a XIX. század elejéig a gyapjú alapvetően fontos export-termék volt”.⁷

Felvetődik a kérdés: magában Spanyolországban milyen szerepet játszott a merinó gyapjú és milyen szerepet játszottak a gyapjú tulajdonosai? Vicens Vives meggyőződése szerint Kasztília egész gazdasági struktúrájának az alapját egyetlen termék, a gyapjú képezte.⁸ A gyapjúkereskedelem a kasztíliai gazdasági élet gerincévé vált. Már az 1300-as évekre Kasztília a nemzetközi gyapjúpiac legerősebb hatalmává lett.⁹

A merinó juhállomány nagyobb részét, pontosabban szólva csekély kivételtől eltekintve az egész merinó juhállományt nem hajtották ki állandó jelleggel ugyanarra a legelőre, hanem ősztől kezdve a meleg időjárású, dús déli és dél-nyugati legelőkön tartózkodtak, tavasszal pedig, amikor elérkezett a forró időszak s a fű kiszáradt, áthajtották a juhokat a Sierra kellemesebb éghajlatú, s friss fűvel borított, hegyi legelőire. Ősszel megismételték a juhok áthajtását, de az ellenkező irányban.¹⁰

A merinó juhhal rendelkező gazdák szövetségbe tömörültek, az ún. Mestába, amely – számos történetíró meggyőződése szerint – a XIII. században alakult, első kiváltságlevele megjelenése idején,¹¹ jöllehet már a Mesta létrejötte előtt is szokásban volt Kasztíliában a juhok terelése.¹² Szükségesnek tartjuk megjegyezni, hogy Vicens Vives nézete szerint nem ismeretes a Mesta keletkezési ideje.¹³

⁶ Carlo Trasselli: La lana como materia prima. The Journal of European economic history, vol. 4. No. 3. winter 1975. Roma.

⁷ V. Palacio Atard: El comercio de Castilla con el puerto de Santander en el siglo XVIII. Madrid. 1960. 21.

⁸ J. Vicens Vives: Aproximación a la Historia de España. Madrid. 1970. 230 (Első kiadás 1952).

⁹ Vö. Manual de la Historia económica . . . 231–232.

¹⁰ A juhok vándorlegeltetéséről bővebben ld. az Agrártörténeti Szemlében megjelent, fentebb említett cikket.

¹¹ Memorial ajustado del Expediente de Concordia que trata el Honrado Concejo de la Mesta con la Diputación General del Reyno y provincia de Extremadura ante el Ilustrísimo señor conde de Campomanes, del Consejo y Cámara de S. M. su primer Fiscal, y presidente del mismo Honrado Concejo. t. I–II. Madrid. 1783. (A továbbiakban: Memorial de Concordia) t. I. Privilegios copiados del archivo del Honrado Concejo. Privilegio 1, l. 140.

Az adott forrás – széleskörű és gazdag dokumentumgyűjtemény a Mesta történetére vonatkozóan nem csupán a XVIII. században, hanem a korábbi évszázadokban is. Az első kötet 411 hasábot, azaz 822 oldalt tartalmaz. A második kötet XVII + 349 hasábot, azaz 698 oldalt. A 2. kötet végén néhány, számunkra felbecsülhetetlen értékű statisztikai táblázat található, ezek egy részén alapszik a jelen tanulmány is. A szövegben részletesen ismertetjük ezeket a statisztikákat. Szükségesnek tartjuk hozzáfűzni, hogy ezt a hallatlanul gazdag forrásanyagot eddig senki sem dolgozta fel komolyan.

¹² F. Cos-Gayon: La Mesta. Revista de España. Madrid, 1869. t. IX. No. 35. 340.

¹³ J. Vicens Vives: Manual . . . 123–124.

A Mesta rendkívül sok kivételes privilégiummal rendelkezett, s ezek a törvény erejével bírtak. E privilégiumok felhatalmazták a Mesta tagjait arra, hogy elfoglalják a nekik tetsző legelőket, még akkor is, ha azok elkerített legelők voltak, ún. dehesák, a díjszabás ugyanakkor erősen csökkentett bérleti díjat szabott ki számukra. Az elkerített legelőket különösen magasra értékelték, mivel a Mesta által keresztülvitt törvény értelmében gyakorlatilag tilos volt a földek elkerítése: ehhez a kasztíliai tanács – mint az országban a legfelsőbb hatalmi szerv – tagjainak 2/3 része együtt adhatta csak meg az engedélyt. A vonatkozó törvény egyébként kimondta, hogy ilyen jellegű engedélyt csak rendkívüli esetekben szabad kiadni. A Mesta tagjai a közösségi tulajdonban lévő legelőkre ugyanúgy kihajthatták juhaikat, mint a közösség tagjai, s ez nem egyszer oda vezetett, hogy a közösség tagjai kiszorultak a legelőkről. A XVI. század végétől érvénybe lépett az a törvény, amely megtiltotta a szűzföldek felszántását, megbénítva így a földművelést. A kortársak különösen terhesnek ítélték az ún. „posesión – jogot”. (A posesión spanyolul birtokot jelent.) E jog értelmében, ha a Mesta valamely tagja ilyen vagy amolyan úton-módon szert tett egy telekre, arra örök időkre jogot szerzett, méghozzá az eredeti bérleti díjért, de egyes esetekben ingyen is.

Ha figyelembe vesszük azt a szerepet, amelyet a gyapjú játszott mindenekelőtt Kasztília gazdasági életében, majd a kasztíliai koronához tartozó valamennyi területen (amelyek együttesen 77,1%-át alkották¹⁴ az egész spanyol monarchiának), akkor az a kérdés, hogy kinek az érdekeit is szolgálta a Mesta s mi is volt szociális tartalma, igen fontos jelentőségűvé válik a Mesta megértése szempontjából.

Az adott kérdésben elfoglalt álláspontunktól függ aztán, hogy miképpen értékeljük azt az elkeseredett harcot, amely Campomanes¹⁵ megbízható híradása szerint hat évszázadon keresztül folyt a spanyol földön:¹⁶ a mezőgazdasági népesség két olyan csoportja között folyó harc volt-e ez csupán, melyek közül az egyik földműveléssel, míg a másik állattenyésztéssel foglalkozott, amint számos XIX. és XX. századi szerző állítja, avagy pedig arról volt szó, hogy a feudális legfelsőbb rétegek által irányított Mesta tagjai jelentős mértékben – sőt, egészen a kisajátításig fokozva – elnyomták a mezőgazdasági lakosság széles rétegeit.

A Mesta szociális lényegének a megértéséhez azonban nem csupán ez a probléma fontos. Nem csak, sőt, nem is annyira az a fő kérdés, hogy magán a Mestán belül milyen volt a különböző társadalmi rétegek egymáshoz viszonyított számbeli aránya. Ugyanis nem az egyik vagy a másik réteg tagjainak száma dönti el a Mesta társadalmi jellegét, hanem az, hogy elsősorban kinek az érdekeit fejezte ki, kinek volt legtöbb haszna a privilégiumokból. Ahhoz, hogy megérthessük ezt a kérdést, nem utolsósorban tudnunk kell azt, hogy melyik társadalmi réteg rendelkezett a vándor-legeltetési juhnyájak döntő többségével. Az adott problémát a XVIII. századra vonatkozóan kívánjuk megvizsgálni, tekintve, hogy csak az adott korszakra vonatkozóan rendelkezünk megbízható adatokkal.

A Mesta kortársai, a XVIII. századi szerzők teljesen egyértelműen meghatározták annak társadalmi tartalmát. Így pl. Jovellanos, a XVIII. sz. végének – a XIX. sz. elejének

¹⁴J. Nadal: La población Española (Siglos XVI a XX.). Barcelona, 1966. 21.

¹⁵Campomanes – ismert spanyol közgazdász, felvilágosító és államférfiú.

¹⁶Gabriel García Badell y Abadía: Introducción a la historia de la agricultura española. Madrid. 1963. 7.

ismert felvilágosult gondolkodója — a spanyolországi agrártörténet kérdéseiben elismert tekintély — „a hűbérurak és szerzetesek tanácsának” nevezi a Mestát.¹⁷ Kifejezetten utal arra, hogy a Mesta a gazdag juhtenyésztőket egyesítette, továbbá, hogy a hatalmas földbirtokosok tulajdonosai voltak a hatalmas nyájak tulajdonosai is.¹⁸

F. Bourgoing — kinek a véleménye rendkívül fontos volt, mert mint külföldi nem függött sem a Mesta híveitől, sem ellenfeleitől, — a következőképpen jellemzi a Mestát: „Ez a hatalmas nyájak birtokosainak a szövetsége, gazdag kolostorok, spanyol grandok, gazdag magánszemélyek szövetsége. . .”¹⁹

A Cortesek anyagaiban is számtalan alkalommal találkozunk olyan utalásokkal, amelyek szerint a vándor-legeltetéssel tartott juhok tulajdonosai a legfelsőbb feudális réteg képviselői. Így pl. Estremadura képviselője, Golfín kijelentette, hogy a vándor-legeltetéses nyájak gazdái „általában Spanyolország grandjai”.²⁰

Amint látjuk, a Mestát kortársai teljesen egyértelműen úgy jellemezték, mint a gazdag állattenyésztők szövetségét. Hasonlóképpen írt néhány történetíró a XIX. és a XX. sz. fordulóján. Így pl. M. Colmeiro munkájának 1863-ban megjelent első kiadásában a Mestát „a gazdag állattenyésztők és pásztorok gögös és félelmet keltő csoportjának” nevezi.²¹ Vicens Vives úgy véli, hogy már a XV. században „a hatalmas hűbérurak játszották a vezető szerepet” a Mestában.²² Állítását arra alapozza, hogy az adatok szerint négy hatalmas kolostor és a feudális urak nagy nyájakkal rendelkeztek, ezeket hozza fel példának. Végeredményben az általunk idézett kortársak és történetírók is csupán általános jellemzést nyújtottak a Mestáról, s állításukat nem támasztották alá semmiféle statisztikai bizonyítékkal. Talán csupán — mint Bourgoing és Vicens Vives — az egyes magasrangú Mesta-tagok állatállományáról közöltek mennyiségi adatokat.

Éppen ez nyújtott lehetőséget Julius Kleinnek arra, hogy számos statisztikai forrásra és azokból vett idézetekre hivatkozva a következő végeredményre jusson: „A Mesta a közepesen vagyonos juhtenyésztők szervezete volt, amelyhez a szegény pásztor-elem jelentős rétege tartozott a korai években, s meglehetősen, hogy a XVI. század második felében és azt követően jelentéktelen tendencia figyelhető meg a koncentráltabb birtoklás irányában. A Mesta azonban hosszú-hosszú történetének a folyamán soha semmilyen tekintetben sem alkotta a gazdag tulajdonosok kombinációját.”²³

Miként jutott J. Klein erre a következtetésre? Klein elismeri, hogy a Mesta-tagok között voltak egyes gazdag juhnyáj-tulajdonosok is, azonban szerinte „a Mestához tartozó juhok döntő, túlnyomó többsége a kisbirtokosok tulajdona volt, akik évről évre

¹⁷ G. M. Jovellanos: Informe de la Sociedad económica de esta corte al Real y Supremo Consejo de Castilla en el Expediente de Ley Agraria, extendido por su individuo de numero el Sr. D. Gaspar Melchior de Jovellanos a nombre de la Junta encargada de su formación y con arreglo de sus opiniones. Madrid, 1975 (a továbbiakban: Informe), 47.

¹⁸ Uo. 45–46, 50.

¹⁹ F. Bourgoing: Tableau de l'Espagne moderne. Paris, 1807. t. I., 117.

²⁰ Diario de sesiones de las Cortes Generales y Extraordinarias, 1810–1813. (A továbbiakban: Cortes) t. VII. 5102. 1. az 1813. április 23-i ülés.

²¹ M. Colmeiro: Historia de la economía política de España. Madrid. 1965. 758–759 (első kiadás 1863).

²² J. Vicens Vives: Manual. . . 235.

²³ Julius Klein: The Mesta. . . , 61–62.

maguk vándoroltak a cañadákon át²⁴ oda-vissza”, terelgetve a maguk több száz juhát.²⁵ Ezek az emberek alkották a Mesta alapját és tartalmát (life and sinews).²⁶

Milyen bizonyítékokat hoz fel Julius Klein állításának az igazolására? A Mesta XVIII. századi szociális összetételére vonatkozó alapvető végkövetkeztetése és a legfőbb bizonyíték, amelyre támaszkodik, a következőkben foglalható össze: „Még ebben a késői időszakban is (hosszvetőlegesen 1740-ben) az országban található merinó juhok több mint 75%-a hosszvetőlegesen 40.000 – nyájjal rendelkező – serranos, vagyis hegylakó tulajdonában volt, s a nyájak állománya kevesebb volt 5.000 darabnál. A fennmaradó 20–25% kb. 60 nemes és madridi egyházi személy tulajdonában volt.”²⁷

Ezután hatalmas lábjegyzet következik, amely az „Expediente de 1771” szavaival kezdődik. (Julius Klein lerövidítve így nevezi azt a forrást, amelyet mi „1771-es Memorial”-ként²⁸ jelölünk.) Ebből az következik, hogy a fentebb idézett adatok innen származnak. Ebben a forrásban azonban csupán egyetlen helyen, Campomanes „Válasz”-ában található hasonló, bár nem azonos számok. Julius Klein nyilvánvalóan megváltoztatta azokat.

Campomanes megállapításaira később visszatérünk. Itt csupán annyit jegyeznénk meg, hogy választát 1770-ben írta.

Az említett betoldásban J. Klein még a következőket írja: „Ld. továbbá a Mesta irattárát (1708–1746); a juhok után kirótt királyi adókról szóló beszámolókat, amelyek tartalmazzák a tulajdonosok nevét és nyájuk nagyságát. . .”

A Mesta irattára nem áll rendelkezésünkre, de Klein a lábjegyzetben így ír: „Hasonló számadatokat (vagyis az „1771-es Memorial”-ból és a Mesta irattárából merített adatokhoz hasonlókat) találhatunk azokban a jegyzékekben, amelyeket a Mesta ellenfelei bocsátottak Campomanes rendelkezésére 1780–83-ban. Ld. „Concordia de 1783” (vagyis „Memorial a Megállapodásról”) 156. l., 161. l., valamint a kötet végén található táblázatok.”²⁹

Amennyiben a „Memorial de Concordia”-ban – Klein szavaival élve – ahhoz hasonló számok találhatók, mint amilyenek a Mesta irattárában is találhatóak, akkor ezek a jegyzékek bátran helyettesíthetik a számunkra hiányzó Mesta-irattárát. Annál is inkább, mivel a „Memorial de Concordia”-ban található jegyzékek rendelkezésünkre állnak. Vegyük tehát elő ezeket a jegyzékeket, mindenekelőtt a részletes adatokat tartalmazó táblázatokat, amelyek a második kötet végén találhatóak, s amelyek – Klein szavai szerint – szintén tartalmazzák hasonló adatokat.

²⁴ A cañadék juhok számára szolgáló speciális átjárók.

²⁵ *Julius Klein: The Mesta.* . . 60.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo. 61.

²⁸ Mi lerövidítve idéztük „Memorial de 1771” annak a nagykiterjedésű forrásnak az elnevezését, amelynek eredeti címe – a kor szokásának megfelelően – rendkívül hosszú. Ez a forrás 560 oldalból áll. Alapvető tartalma: a Mesta kártevéseinek kivizsgálása Estremadurában, ahova összesel a szervezet tagjainak a tulajdonában álló nyáj nagyobbik részét áthajtották. A forrás végén helyezkednek el az ún. „Válaszok” (Respuestas), azaz Moñino végkövetkeztetései (Moñino – az eljövendő Floridablanca gróf, az ismert felvilágosító és politikus) és Campomanes összegezései az egész, rendkívül átfogó és értékes anyagról.

²⁹ Uo. 61.

Először is, nem hagyatkozunk Klein azon utalására, hogy a jelzett táblázatokat „a Mesta ellenfelei bocsátották rendelkezésre”, hanem megkíséreljük kideríteni, hogy kik és miként állították össze azokat. Erről bőven esik szó a „Memorial a Megállapodásról” első kötetében.

Az egyes állattenyésztők tulajdonában lévő állatok számát feltüntető jegyzékeket tehát maguk a tulajdonosok állították össze, nem pedig a Mesta ellenfelei, amint azt Klein állította. Az pedig teljességgel vitathatatlan, hogy az állattenyésztők csökkenteni igyekeztek juhaik számát.

Most áttérhetünk maguknak a jegyzékeknek a leírására és elemzésére. Ezek táblázatokból állnak, amelyeket a „Memorial a Megállapodásról” 2. kötetéhez csatoltak. Az első négy táblázat a Sierra négy területére (partidas) Soria, Cuenca, Segovia, León osztva jellemzi a Mesta-tagok helyzetét és jószágaik számát. Minden egyes táblázat négy oszlopot tartalmaz: 1) a körzet (quadrilla) megnevezése, 2) a körzetben található állattenyésztők száma, 3) a körzetben ténylegesen található trashumante³⁰ hajtott jószág száma, 4) a körzetben található estante³¹ (istállózott) jószág száma. Az utolsó rovat több részre oszlik, annak megfelelően, hogy milyen fajta jószág található a körzetben: juh, kecske stb.

A Sierra különböző részeit tükröző táblázatok felépítéséről akkor nyerhetünk leginkább képet, ha idézzük az egyik körzet adatait. A Soriához tartozó San Pedro Manrique körzetet választjuk, amelyet egyébként is jellegzetesnek tartunk.

1. táblázat

Soria terület állattenyésztői és állatállománya

Quadrilla (körzet)	állat- tenyésztők	juh	kecske	szarvas- marha	ló, öszvér	jószágállomány a téli legelőkön
San Pedro Man- rique	46	Trashumante				10.420
		12.558	239	55	55	
	223	Estante				158
		10.565	1987	41		

El kell mondanunk, hogy a vándorlegeltetéses nyájaknál a kecskék és a tehének a pásztorok táplálkozását szolgálták, az öszvéreket holmijuk szállítására használták, a lovakat pedig a pásztorok a maguk számára tenyészthették, mintegy részbeni fizetség fejében.

Hasonlóképpen állították össze a másik három terület táblázatait is. Cuencában 14 quadrilla volt, Segoviában 45, Leónban 22.

A Mesta vándorlegeltetéses állatállományát ténylegesen csupán a „trashumante” rovat tükrözi. Igen jellemző a sierrai állattenyésztők helyzetére, hogy pl. Soriában, a 61

³⁰ Trashumante – vándorlegeltetéses jószág.

³¹ Estante – állandóan egy helyen tartott jószág, amelyet egy és ugyanazon legelőn tartanak.

körzetből 16-ban az állattenyésztők egyáltalán nem rendelkeztek vándorlegeltetési juhhal.

Az ötödik táblázat címe: „Madrid állattenyésztői és jószágállománya”. A korábbiaktól eltérően ez a táblázat név szerint felsorolja az állattenyésztőket és feltünteti jószágaik számát. Az „estantes” rovat hiányzik és csupán a trashumante-jószágot tüntetik fel. A jószágállomány beosztása hasonló az előző táblázatokéhoz, csupán még egy rovat szerepel itt: a nyári legelőkön legeltetett jószág száma.

Hasonlóképpen épül fel a 6. sz. táblázat, amely az ún. „szétszórt” jószágállományt és tulajdonosait tartalmazza, vagyis azokat a személyeket, akik különböző helyeken éltek. A 7. sz. táblázat az egyházi testületek állattenyésztését tükrözi: szerepelnek a táblázatban a kolostorok nevei, valamint a tulajdonukban lévő jószág mennyisége.

Mielőtt áttérnénk a táblázatok elemzésére, tisztáznunk kell, hogy a táblázatokkal kapcsolatos munka folyamán miként tudjuk megállapítani a juhtenyésztők vagyoni és szociális helyzetét. Teljesen magától értődik, hogy olyan kritériumot kell találnunk, amelyiknek a segítségével a gazdag juhtenyésztőt különválaszthatjuk elsősorban a közepes vagyonú juhtenyésztőtől. A kritériumnak egyébként összhangban kell állnia a korabeli értékelésekkel, azaz a források alapján kell megválasztani. Ilyen módon újabb nehézséggel találjuk szemben magunkat: amint láttuk, a táblázatokban nem csupán a juhok számát tüntetik fel, hanem a kecskék, a szarvasmarhák, a lovak stb. számát is. Számításba kell-e vennünk ezeket is a kritérium meghatározásakor? Tudjuk, hogy a nagy, vándorló nyájokban voltak lovak és öszvérek is. Vajon kinek a tulajdonában voltak ezek az állatok? A. Cano utal arra, hogy minden nyájban volt 1–2 ló, amely a gazdáé volt, s ezen kívül öszvér a vezető pásztor számára.³² Viszont a pásztorok is tarthattak lovat a nyáj mellett, s ezért nincs lehetőségünk arra, hogy megállapítsuk, kinek a tulajdonát képezte ez a fajta jószág. Nem ismeretes továbbá előttünk, hogy kinek a tulajdonát képezték azok a kecskék és tehének, amelyek rendeltetése az volt, hogy eledelt szolgáltatssanak a pásztorok számára. A kis nyájak esetében, amelyeket maguk a tulajdonosok hajtottak egyik legelőről a másikra, a jószág természetesen a saját tulajdonuk volt. Ami a nagy nyájakat illeti, nincs semmi értesülésünk arról, hogy kinek a tulajdonát képezte a bennünket érdeklő jószág. Ilyen módon lehetetlen minden esetben megállapítani, hogy a bennünket érdeklő jószág-fajta kinek a tulajdonában állt. Megkíséreljük tisztázni azt, hogy ez a tény milyen mértékben zavarja a számítások pontosságát, mivel természetesen pontosságra törekszünk. Az adott kérdésre az az összefoglaló táblázat ad választ, amely ugyanabban a forrásban minden egyes jószág-fajta összes számát tartalmazza.³³ Ha elvégezzük a szükséges számításokat, megtudjuk, hogy a merinó juhok kivételével, amelyek 2.223.982 drb-t tettek ki, 1780-ban 156.162 drb volt az egyéb vándorlegeltetési jószág. Nem kétséges, hogy ha ilyen viszonylag csekély volt a nem-juhok aránya (a merinó juhoknak mindössze 7%-a), akkor ez nem gyakorolhatott valamennyire is jelentős befolyást az állatállomány tulajdonjogi megoszlására. Éppen ezért ezt a mennyiséget nyugodtan elhagyhatjuk számításainkból.

³² A. Cano: *Noticia de la Cabaña Real de España*, escrito por el P. Mtro Alonso Cano en 1762. Biblioteca General de Historia, Ciencias, Artes y Literatura, publicada por una Sociedad. Madrid, 1834. 15–17.

³³ *Memorial de Concordia*, t. II. 161.

Mi is szolgáljon hát alapul annak a kritériumnak a megválasztásánál, amelynek segítségével a nagy juhtenyésztőket megkülönböztetjük elsősorban a középső kategóriától, mivel ugyanis ez az az alapvető kérdés, amelyet meg kell oldanunk a Mesta szociális összetételének a meghatározása során.

Julius Klein, mint láttuk, az 5000 juhot tartja kritériumnak, azonban semmivel sem bizonyítja határozottan ennek jogosságát. Miből kell tehát nekünk kiindulnunk a kritérium meghatározásánál?

Számunkra vitathatatlannak tűnik, hogy a közepes méretű juhtenyésztést meghatározó alapvető kritérium – a ráfordított munka, vagyis az a tény, hogy a juhtenyésztő saját maga, bérmunkás segítségével nélkül látja el a nyáját. Canotól megtudjuk, hogy egy 1000 darabból álló nyáját 5 pásztor legeltetett.³⁴ A nyírás idején kiegészítő munkaerőket vettek fel. Következésképpen Julius Klein kritériumáról – azaz 5000 juhról – szó sem lehet, mivel ekkor a nyáját 25 pásztornak kellett volna legeltetnie.

Cano kritériumából kiindulva egy pásztorra 200 drb juh esik. Minden jel szerint tehát ez az a norma, amely a közepes méretű juhtulajdon felső határa. Nehogy azonban abba a hibába essünk, hogy csökkentjük az egy közepesgazdagságú juhtenyésztőre eső juhek számát, növeljük meg ezt a mennyiséget 300 darabra.

A források igazolják feltevéssünket. Feltételezhetjük, hogy ez az a maximális juh-mennyiség, amellyel az a juhtenyésztő rendelkezett, aki maga foglalkozott a nyájával. Természetesen ez a norma bizonyos mértékig feltételes, azonban nagyjából és egészében elfogadhatjuk. Amennyiben ennél több juhról van szó, abban az esetben olyan juhnyájtulajdonos áll előttünk, aki nem maga foglalkozik a jószággal, hanem pásztorokat vesz igénybe, akik egyik legelőről a másikra hajtják a jószágot. Azaz ilyen esetben jómódú, gazdag juhtenyésztővel van dolgunk.

Azt javasoljuk, hogy a juhnyájtulajdonosokat a következő kategóriákra bontsuk: 300 juhig – kis- és közép-tulajdonosok, 301–1000 juhig – jómódúak, 1001–10.000 juhig – gazdag juhtenyésztők, több mint 10.000 juh esetében – a leggazdagabbak.

Miután tehát megegyeztünk a fentebb ismertetett kategóriákban, hozzákezdhetünk a táblázatok feldolgozásához. Azzal a táblázattal kezdjük munkánkat, amely a Sierra négy részét mutatja, s amelyek mindegyikében találkozhatunk a jószágtartás mindkétféle alapformájával, azaz a vándorlegeltetéssel (trashumante), valamint a helyhez kötött, istállózottal (estante). Amint fentebb már említettük, mi csupán a Mestára jellemző vándorlegeltetéses juhtenyésztés elemzésével foglalkozunk.

A táblázat – amint arra már utaltunk – adatai összesítő jellegűek, amelyekhez úgy jutottak, hogy az egyes sierrai juhtenyésztőkre vonatkozó, több ezer oldalt kitevő adattömeget összesítették.³⁵

Miképpen állapíthatjuk meg tehát, legalább megközelítő pontossággal, a sierrai juhtenyésztők vagyoni helyzetét?

Arról van tudomásunk, hogy egyesek közülük, akiknek a nevét, sajnos, nem ismerjük, hatalmas nyájakkal rendelkeztek.³⁶ De általában ahhoz, hogy megismerhessük

³⁴ *Cano*: i. m. 15–16.

³⁵ *Memorial de Concordia*, t. II. 162.

³⁶ *Memorial de Concordia*, t. I. 342–343.

az egy juhtenyésztőre eső juhok legalább hozzávetőleges számát, csupán egy út vezet: az egyes körzetekben található juhok számát osztani kell a körzet birtokosainak a számával. Mint minden átlageredmény, az így nyert szám is csupán hozzávetőleges és nem pontos lesz, azonban így is teljes mértékben alkalmas arra, hogy a számunkra olyannyira szükséges általános képet megadja a tanulmányozott kérdésről.

Ezen túlmenőleg mindenhol voltak olyan körzetek, amelyekben csupán egyetlen juhtenyésztő volt, ami lehetőséget nyújt számunkra ahhoz, hogy teljesen pontos adatokkal rendelkezünk.

Miután ismertettük a statisztikai adatok feldolgozásának módszerét, hozzáláthatunk a táblázatok tanulmányozásához. Elsőnek a León-ra vonatkozó táblázatot vesszük elő.

LEÓN

Az összes juhtenyésztő	887
Az összes juh	341.788
Az összes körzet	22
Ezek közül nincs vándoroltatott jószág	5 körzetben
Tanulmányoznunk kell	17 körzetet

Tökéletesen pontos adatokat egy körzetre vonatkozóan kapunk, ahol csak egy juhtenyésztő van: Valdeburon körzete. Itt a tenyésztő 310 juhhal rendelkezik.

Következésképpen az átlagszámítást 16 körzet esetében kell elvégeznünk.

2. táblázat

León 16 körzetében a juhok átlagos mennyisége

körzet	1–300	301–1000	több mint 1000
	a juhok száma átlagban		
körzetek száma	4	7	5
juhtenyésztők száma az adott csoportban	643	187	56
a juhok száma az adott csoportban	98.317	96.687	146.474

Ahhoz, hogy csoportosítani tudjuk León valamennyi körzetét – s nem csupán azokat, amelyekkel kapcsolatban megállapítottuk a juhok átlagos mennyiségét –, ide kell számítanunk azokat a juhokat is, amelyek az általunk fentebb különválasztott Valdeburon körzetében voltak, azaz 310 db-ot, s ezt a mennyiséget a megfelelő csoporthoz kell sorolni.

Itt a juhok száma:

A 301–1000 átlagos juhmenyiséggel rendelkező körzetek	7	96.687
A 301–1000 pontosan meghatározott juhmenyiséggel rendelkező körzetek	1	310
Az összes körzet, ahol 301–1000 db juh volt	8	96.997

Összesítsük az általunk nyert adatokat egyetlen táblázatban, miközben a pontos adatokat „plusz” jelzéssel különböztetjük meg az átlagosaktól(+). (A továbbiakban egyébként táblázatainkat e módszer szerint fogjuk összeállítani, anélkül, hogy erről előzetesen szólnánk.)

3. táblázat

A juhok mennyisége León 17 körzetében

Körzetek a juhok számával:	1–300	301–1000	több mint 1000
a körzetek száma	4	7 (+1)	5
a juhtenyésztők száma az adott csoportban	643	187 (+1)	56
a juhok száma az adott csoportban	98.317	96.687 (+) 310 <hr/> 96.997	146.474

Elemezzük most a fenti táblázatot. Szemünkbe tűnik, hogy a kis- és közepes vagyónú juhtenyésztők – akiknek a száma több mint két és félszerese a jómódú és gazdag juhtenyésztőkének – (643 : 244) – hozzávetőlegesen két és félszer kevesebb juhhal rendelkeznek, mint az utóbbiak. Vitathatatlan továbbá a juhtulajdon növelésére irányuló tendencia. A legtöbb juhhal 56 gazdag tulajdonos rendelkezik.

Végezzük el most hasonló elvek alapján a másik három sierrai terület statisztikai adatainak az elemzését is.

S O R I A

Az összes juhtenyésztő	3.415
Az összes juh	559.133
Az összes körzet	61
Körzet, ahol nincs vándoroltatott jószág	23
Tanulmányoznunk kell	38 körzetet

Teljesen pontos adatokat öt körzet vonatkozásában kapunk, amelyekben egy-egy juhtenyésztő van.

4. táblázat

Soria 33 körzetében a juhok száma összesen.^{3 7}

A juhok átlagszáma körzetenként	1-300	301-1000	több mint 1000
A körzetek száma	22 (+2)	7 (+2)	4 (+1)
A juhtenyésztők száma az adott csoportban	3 198 (+2)	158 (+2)	54 (+1)
A juhok száma az adott csoportban	307.002 (+) 350	106.520 (+) 730	136.730 (+) 7.801
	307.352	107.250	144.531

Ha ezt a táblázatot elemezzük, észrevevessük, hogy itt a kis és közepes juhtenyésztés dominál, amennyiben az adott csoporthoz tartozó juhok száma meghaladja a két másik csoporthoz tartozó juhok mennyiségét. Utalnunk kell továbbá a juh-tulajdon terén megmutató bizonyos polarizálódásra: a legkevesebb juhkal a – táblázatunk szerinti – közepesen jómódú tulajdonosok rendelkeznek.

C U E N C A

Az összes juhtenyésztő	533
Az összes juh	158.551
Az összes körzet	14
Ezek közül vándorlegeltetési jászág	12 körzetben

Olyan körzet, amelyre vonatkozóan pontos adatok találhatóak a juhtenyésztésről: 2.

Mindkét körzetben igen nagyméretű juhtenyésztés folyt. Egy körzet esetében (Alconjate), ahol 38.457 a juhok száma, nincs feltüntetve a juhtenyésztők száma, azaz itt átlagot nem számíthatunk.

Ilyen módon a juhok mennyiségére vonatkozó átlagos számításokat 9 körzetre vonatkozóan kell elvégeznünk.

^{3 7}Emlékeztetni szeretnénk itt arra, hogy azoknál a körzeteknél, ahol pontos adatokkal rendelkezünk, ezeket a pontos adatokat zárójelben közöljük s a zárójel mellett egy „+” jel áll.

5. táblázat
A juhok mennyisége Cuenca körzeteiben

A juhok száma körzetenként	1–300	301–1000	több mint 1000
A körzetek száma	7	–	2 (+2)
A juhtenyésztők száma az adott csoportban	510	–	21 (+2)
A juhok száma az adott csoportban	41.710	–	73.140 + (5.244) <hr/> 78.384

Amint láthatjuk, az a polarizálódás, amelyről Soria esetében szóltunk, Cuenca-ban már a közép-rétegek teljes eltűnéséhez vezetett. Itt már csak nagy-tulajdonosokkal találkozunk.

SEGOVIA

Az összes juhtenyésztő	3.335
Az összes juh	418.240
Az összes körzet	45
Vándorlegeltetési jászág	28 körzetben

Megjegyzendő, hogy az egyik körzetben hat olyan állattenyésztő van, akiknek a vándorlegeltetési nyájában nincs juh. Ezek szarvasmarha-tenyésztők.

Olyan körzet, amelyikre vonatkozóan pontos adatok találhatóak a juhtenyésztésről, egy van. Itt 180 a juhok száma.

Következésképpen a juhok számára vonatkozó átlagszámítást Segovia 27 körzete esetében kell elvégeznünk.

6. táblázat
A juhok mennyisége körzetenként Segoviában

A juhok száma körzetenként	1–300	301–1000	több mint 1000
A körzetek száma:	19 (+1)	7	1
A juhtenyésztők száma az adott csoportban:	3.183 (+1)	189	15
A juhok száma az adott csoportban:	255.572 + 180 <hr/> 255.752	147.225	15.263

A fenti táblázat adatai arról vallanak, hogy Segoviában a kis- és közepes méretű juhtenyésztés volt az uralkodó, s mennyiségi tekintetben utána következtek a jómódú gazdálkodók.

Az alábbiakban megnézzük, miként oszlott meg a Sierrában a juhtulajdon.

7. táblázat

Összesítő táblázat a juhtulajdon megoszlásáról a Sierra négy vidékén^{3 8}

A juhok száma	1-300		301-1000		több mint 1000	
	juh- tenyésztő	juh	juh- tenyésztő	juh	juh- tenyésztő	juh
León	643	98.317	188	96.997	56	146.477
Soria	3.200	307.352	160	107.250	55	144.531
Cuenca	510	41.710	—	—	23	78.384
Segovia	3.184	255.752	189	147.225	15	15.263
Összesen	7.537	703.131	537	351.472	149	384.655

Amint láthatjuk, a juhtulajdonosok számát illetően a Sierrában a kis- és közép-tulajdonosok domináltak. Egyidejűleg megfigyelhető a juhtulajdon koncentrálódására irányuló vitathatatlan tendencia: annak a 149 főnek a birtokában, akik egyenként több mint 1000 juhmal rendelkeztek, összesen több, mint feleannyi juha volt, mint a 7.537 kis- és közép-juhtulajdonosnak együttvéve (384.655 : 703.131).

Térjünk most át a 6. sz. jegyzékre, amely az egyházi testületek birtokában lévő, vándorlegeltetéses juhok számát tartalmazza. (A tárgyalás megkönnyítése érdekében a jegyzékek ismertetésénél nem tartjuk magunkat az eredeti számozás szerinti sorrendhez.) Itt az „estantes” rovat hiányzik, következésképpen ezek a testületek csak árutermelő jellegű merinó juhtenyésztéssel foglalkoztak. A jegyzék adatai szerint ezek közül az Escorial kolostornak 27.506 drb juha volt, a Guadalupe kolostornak 26.553 drb, a Paular kolostornak 29.294 drb. A jegyzék által felsorolt kilenc testület összesen 120.839 drb juhmal rendelkezett. A jelek szerint az egyházi testületek voltak a leghatalmasabb juhtenyésztők.

Térjünk most vissza ahhoz a táblázathoz, amely az ún. szétszórtan élő állattenyésztőket tartalmazza, azaz azokat, akik különböző vidékeken éltek. Ez a táblázat 23 főt tartalmaz, akik összesen 63.584 drb juhmal rendelkeztek. Itt az „estantes” rovat hiányzik, következésképpen csak a merinó juhokat tenyésztőket foglalja magában. A sierrai területeket felölelő táblázattól eltérően ez a táblázat név szerint jelöl minden egyes állattenyésztőt és kimutatja a tulajdonában lévő jószág számát. Ebben rejlik a táblázat hallatlan előnye.

A felsorolt személyek között nincs sem kis-, sem közép-juhtenyésztő.

Térjünk át most az utolsó táblázatra: „Madrid állattenyésztői és jószágállománya”. Madridban összesen 43 fő állattenyésztő volt, akik összesen 561.847 drb vándor-

^{3 8} Kihagytuk a számításokból a cuenca-i terület alconjatei körzetének 38.457 drb juhát, mivel nem tüntetik fel tenyésztőik számát, s ebből következőleg nem tudtuk kiszámítani, hogy átlagosan hány darab juh esik egy juhtenyésztőre.

legeltetéses juhhal rendelkeztek.³⁹ Az országban ekkor összesen 2,223.982 darab juh volt, azaz a madridi állattenyésztők az ország vándorlegeltetéses juhállományának mintegy negyedrésszével rendelkeztek.

Ennek megfelelően az egy tenyésztő tulajdonában lévő jószág mennyisége rendkívül nagy volt. Egyetlen tenyésztőnek sem volt 1000 darabnál kevesebb juha. A leghatalmasabb nyáj 42.948 darabot számlált (de Campo-Alange grófnő tulajdona).

Megjegyzendő, hogy sok dokumentum tanúskodik arról, hogy a valóságban a gazdag juhtenyésztők még ennél is sokkal több juhhal rendelkeztek. Így pl. Llerena corregidorja, de Valde-Loro őrgróf kijelentette: „a hatalmas majorátusokkal és tőkével rendelkező poderosos olyan elkerített birtokokat mondhatnak sajátjuknak, amelyekben 10.000 – 60.000 juhot tarthatnak”.⁴⁰ A general-sindic arról írt, hogy a „poderosos” és a gazdag kereskedők gyakran 40, 60 és 80.000 darab juhot tartanak.⁴¹

Mind ezek, mind sok más dokumentum nem hagynak kétséget az iránt, hogy a gazdag juhtenyésztők, akiknek – mint láthattuk, az összes többi jószágtulajdonossal együtt – felajánlották, hogy maguk határozzák meg nyájuk létszámát, nem a valóságnak megfelelő adatokat vallottak, hanem jelentősen csökkentették juhaik számát. Ezt a jelenséget kétségkívül az váltotta ki, hogy mind erőteljesebbé és mind kitartóbbá váltak azok a követelések, amelyek a vándorlegeltetéses nyájuk csökkentését és a privilégiumok mérséklését tartották kívánatosnak.

Nem meglepő éppen ezért, hogy az a jószágmennyiség, amely a táblázat adatai szerint egy főre esik, olyannyira erősen különbözik attól a mennyiségtől, amelyet – mint fentebb láthattuk – a kortársak adtak meg. Következésképpen fel kell tételeznünk, hogy az az összesített mennyiség is, amely az általunk vizsgált táblázatban szerepel, kevesebb a ténylegesnél. Ebből viszont az következik, hogy az ország állattenyésztésén belül egészében véve jelentősen nagyobb az igen nagyméretű juhtenyésztés aránya annál az adatnál, amelyet hivatalosként közöltek.

Annak érdekében, hogy az 5. jegyzéknek megfelelően tisztázhassuk, milyen mértékben koncentrálódott a juhtenyésztők tulajdona, különítsük el a nagy nyájakkal (1000–10.000 juh) rendelkező tulajdonosokat azoktól, akiknek a nyája 10.000 darabnál több juhot számlált. Az utóbbi csoport tagjait összegezve a leggazdagabb állattenyésztőknek nevezzük.

8. táblázat

A madridi juhtenyésztők és juhok megoszlása csoportonként

Gazdag juhtenyésztők	Juh 1000–10 000	A leggazdagabb juhtenyésztők	Több mint 10 000 juh
A juhtenyésztők száma	A juhok száma	A juhtenyésztők száma	A juhok száma
21	111 659	21	450 278

³⁹ A madridi juhtenyésztők juhait – éppen úgy, mint a többi merinó juhot – a Sierrából a déli legelőkre hajtották, majd onnan vissza.

⁴⁰ Memorial de 1771, 113.

⁴¹ Memorial de 1771, 180.

Amint láthatjuk, a leggazdagabb juhtenyésztők, akiknek a száma megegyezik a gazdag juhtenyésztők számával, több mint négyszer annyi juhhal rendelkeztek, mint a gazdag juhtenyésztők.

Most pedig összesítjük az általunk ismert adatokat egyetlen táblázatban.

9. táblázat

Összesítő táblázat a Mesta juhtenyésztőiről és juhairól 1780-ban (4 csoportban)

vándorlegeltetéses juh: 2 223 982

Számítási alap: 2 185 525 juh⁴²

vándorlegeltetéses juhhal rendelkező tenyésztő: 8299

A jegyzék neve	kis- és közép- 1–300		jómódú 301–1000		gazdag 1001–10 000		leggazdagabb több mint 10 000	
	te- nyésztő	juh	te- nyésztő	juh	te- nyésztő	juh	te- nyésztő	juh
Sierra 4 területe	7537	703 131	537	351 472	150	384 652	–	–
„szétszórtak”	–	–	5	3 476	17	49 239	1	10 869
Madrid tenyész- tői	–	–	–	–	21	111 569	22	450 278
Testületek	–	–	–	–	4	14 856	5	105 983
Összesen:	7537	703 131	542	354 948	192	560 316	28	567 130

Amint a táblázatból láthatjuk, kis- és középjuhtenyésztés (1–300 drb juh) kizárólag a Sierrában található, a jómódú (301–1000 drb) úgyszintén, ha figyelmen kívül hagyjuk a „szétszórtakat”, azaz azt az 5 állattenyésztőt, akik összesen viszonylag szerény juhállománnyal rendelkeztek, 3476 darabban. A leggazdagabb juhtenyésztők (a „szétszórtak” között található egyetlen fő kivételével) a madridiak és a testületek sorából kerültek ki. A táblázat ezenkívül tanúskodik a juhtenyésztés egyre koncentráltabb jellegéről.

Miután elemeztük a Mesta juhtenyésztőit felölelő összes jegyzékeket, hozzáláthatunk egyik alapvető feladatunk elvégzéséhez, azaz a Mesta-tagok vagyoni differenciálódásának minél pontosabb meghatározásához. E célból elsősorban azokhoz a pontos adatokhoz folyamodunk, amelyekről eleve tudjuk, hogy nem túlozzák el a gazdag juhtenyésztők vagyonát, hanem könnyen elképzelhető az, hogy inkább kevesebbnek tüntetik fel. Ezek a táblázatok a következők: „Madrid állattenyésztői”, „A szétszórtak”, a „Testületek”. Adjuk össze az adatokat, kivonva a juhok összes számából azt a 3476 darabot, amely olyan „szétszórtak” tulajdonában volt, akik 1000 darabnál kevesebbel rendelkeztek.

⁴²Egyetlen körzetnél, Alconjate-nál, amelyben 38.457 drb juh volt, nem tüntetik fel a juhtenyésztők számát, s ezért ezt az állományt nem vonhattuk be számításainkba.

10. táblázat

A gazdag juhtenyésztők az 5., 6. és a 7. táblázat szerint

A táblázat megnevezése	A birtokukban levő juh mennyisége
Madrid juhtenyésztői	561 847
„Szétszórtak”	60 108
Testületek	120 839
Összesen	742 794

A fentiek alapján tehát megbízható adatunk van arról, hogy a 2,223.982 juhból, amennyi a jegyzékekben található, nem kevesebb, mint 742.794 db, azaz több mint egyharmad, a gazdag madridi juhtenyésztők, a „szétszórtak” és a testületek kezén volt.

Ezek a számok azonban nem foglalják magukban a gazdag sierrai juhtenyésztőket, pedig – mint tudjuk – ilyenek ott is voltak. Kíséreljük meg most bevonni őket is a számításba.

11. táblázat

A fentiek értelmében az 1780-ban a Mesta tulajdonában álló össz-juh-mennyiségből kivonjuk Alconjate körzet juhait, mivel a tenyésztők száma nem ismeretes: figyelmen kívül hagyjuk a 301–1000 juhhal rendelkező 542 juhtulajdonos állatait:	2 223 982 db – 38 457
számolnunk kell összesen:	<u>– 354 948</u> 1 830 577 db-bal
E mennyiségből a több mint 1000 juhhal bíró gazdag tenyésztőké volt az 5., 6. és 7. táblázat szerint	742 794 db
a több mint 1000 juhos sierrai tenyésztőké:	<u>384 652 db</u>
Összesen:	1 127 446 db

Következésképpen a számításainkban szereplő juhoknak több mint 50%-a a gazdag juhtenyésztőké volt. Más szóval: 7537 kis- és közép-juhtenyésztő (akik egyenként 1–300 db juhhal rendelkeztek) összesen 703.131 juhot mondhatott magáénak; 211 olyan juhtenyésztő és 9 olyan testület, amely külön-külön több mint 1000 juhhal rendelkezett, összesen 1,127.446 db juhot birtokolt.

Mi azonban 542 fő „jómódu” juhtenyésztőt figyelmen kívül hagyunk, akik pedig 354.948 db juhhal rendelkeztek. Az a juhmennyiség, amelyik az ő tulajdonukban volt – összevetve azoknak a juhoknak a számával, amelyek a másik két leggazdagabb csoport birtokában voltak – viszonylag csekély, azonban módszertani szempontból mégis helytelen volna egyszerűen kihagyni a számításból ezt a csoportot.

A számok arról tanúskodnak, hogy a XVIII. században a Mesta tagjainak többsége kis- és közép-juhtenyésztőkből állott. Ugyanakkor ezek a számok arról is vallanak, hogy

az adatok kétségkívül hozzávetőleges jellege ellenére (hisz azokhoz átlagszámítások útján jutottunk) a juhállomány nagyobbik része, több mint 50%-a csekély számú személy, azaz a gazdag juhtenyésztők kezén volt. (A juhtenyésztők különböző csoportjainak az elemzését alább végezzük el.)

Még egy kérdés vár tisztázásra ahhoz, hogy többé ne kelljen visszakanyarodnunk Julius Klein munkájához: Miként történhetett az, hogy Julius Klein elsősorban Campomanes véleményére alapozza végkövetkeztetéseit?

Julius Klein a következőképpen „interpretálja” Campomanes adatait. „Ebben a késői periódusban (hozzávetőlegesen 1740 táján) a spanyolországi merinó juhoknak több mint 75%-a az 5000 főnél kisebb nyájokban 40.000 serranos, avagy ’hegylakó’ tulajdonában volt. A fennmaradó 20–25% csekély számú, hozzávetőlegesen 60 nemes ember és a madridi papság gazdag képviselőinek a birtokában volt”.⁴³

Campomanes azonban először is semmit sem ír arról, hogy ezek a számok 1740-re vonatkoznak. Az általunk idézett „Válasz” aláírásának kelte: 1770. Másodszor: s ez *rendkívül lényeges*, Julius Klein semmivel sem bizonyítja, hogy az 5000 drb juh az a kritérium, amely a közép-juhtenyésztőket elválasztja a gazdagoktól. Sem Campomanesnél, sem a Julius Klein által idézett, vagy nem idézett dokumentumokban nem találtuk semmiféle megerősítést annak, hogy a 40.000 serranos nyája általában elérte az 5000 darab juhot. Ellenkezőleg! A fentebb idézett táblázatok azt bizonyítják, hogy sok ezer serranos nem rendelkezett 300 juhnál többel.

Campomanes viszont miért ír 40.283 vándorlegeltetési juhtenyésztőről, amikor a valóságban számuk csak alig haladta meg a 8000 főt? Hosszas keresés után sikerült találnunk egy olyan dokumentumot, amelyik fényt vet az adott kérdésre. Ez pedig a Mesta könyvelősege által 1765-ben összeállított elszámolásról szóló beszámoló, amely a Mesta-tagok által fizetett 4 maravedi-nyi adóról szól. A beszámoló elmondja, hogy „összesen 40.339 az állattenyésztők száma, 56 Madridból (azaz ebből a 40.339-ből, N. M.) a többiek a quadrillákhoz tartoznak; a különféle jószág száma 4,747.663 db; ebből 936.113 darab a madridi állattenyésztőké, a kolostoroké és más vándorlegeltetőké; ami a serranost illeti, azoknak 3,811.550 db vándorlegeltetési és istállózott jószáguk van megkülönböztetés nélkül. . .”⁴⁴

Nem kétséges, hogy Campomanes a Mesta könyvelőségéből merítette adatait. Ha vesszük a könyvelőség által említett 40.339 fő állattenyésztőt s ebből levonjuk a madridiakat, akkor megkapjuk azt a számot, amelyet Campomanes idézett, azaz a 40.283 főt. Figyelembe kell venni azt is, hogy Campomanes 1770-ben írta „Válaszát”, vagyis még a juhtenyésztők és a juhok teljes számát tükröző táblázatok elkészítése előtt. A Campomanes rendelkezésére bocsátott adatok csak a Mesta tagjairól s azok juhairól szóltak, s nem tartalmaztak semmiféle utalást arra, mennyi a vándorlegeltetési és mennyi az istállózott. Ilyen jellegű magyarázat csak 1783-ban látott napvilágot a „Memorial a megállapodásról”-ban. Campomanes véletlen tévedése viszont hibaforrássá vált számos olyan történész számára, akik tőle szereztek ismereteiket a Mestáról.

*

⁴³ Julius Klein: i. m. 61.

⁴⁴ Memorial de Concordia, t. II. 156–157.

Meggyőződésünk szerint nem elégedhetünk meg a fentebb nyert végkövetkeztetésekkel. Nem csupán azt kell tisztáznunk, hogy ki rendelkezett a juhállomány nagyobbik részével, hanem azt is, hogy elsősorban kinek, mely szociális rétegnek az érdekeit fejezte ki a Mesta, kinek volt elsősorban haszna a Mesta privilégiumaiból. E célból megkíséreljük kideríteni – még ha olyannyira nehéz is –, hogy valójában kik is voltak azok a juhtenyésztők, akiket mi kis-, közép-juhtenyésztő és gazdag juhtenyésztő címmel látunk el. Ezt megállapítani nehéz, mivel a neveket is feltüntető jegyzék csupán a 65 madridi juhtenyésztő esetében van, továbbá a „szétszórtak”-ról.

Mindenekelőtt azt kell tisztáznunk, hogy milyen szerepet játszottak a kis- és közepes-juhtenyésztők a Mestában. Ennek érdekében a 9. sz. táblázathoz fordulunk. Az első rubrika 7537 kis- és közép-juhtenyésztőt tartalmaz. Differenciálásukra egyelőre nincs lehetőség. Ez a rubrika tartalmazza a juhhal rendelkezők túlnyomó többségét, több mint 90%-t.⁴⁵ Ők a merinó juhoknak majdnem 1/3 részével rendelkeztek. Kik hát ezek a névtelen és ismeretlen juhtenyésztők, akiknek a nevében a Mesta állandóan fellép, kijelentvén, hogy a sierrai szegények érdekeit képviseli, azokét, akik az ő védelmezése nélkül, a privilégiumok nélkül el is pusztulhattak volna? Valójában milyen helyzetben is élnek?

Fel kell tételeznünk, hogy bizonyos mértékig ez a juhtenyésztő csoport is felhasználta a Mesta privilégiumait. Egyidejűleg azonban az általunk felkutatott nagy számú dokumentum váratlan fényben tünteti fel ezt a kérdést. Az egyik – s számunkra rendkívül értékes – dokumentum magától a Mestától származik. Ez egy részlete annak a válasznak, amelyet a Mesta intézett V. Painohoz annak jelentésével kapcsolatban, s amelyben a Mesta megkísérelte megcáfolni az ellene felhozott vádakát. „A hatalmas nyájak tulajdonosai – írja a Mesta – képesek arra, hogy elviseljék a nehéz év által okozott károkat. Ők Spanyolországban aktív gyapjúkereskedelemmel foglalkoznak, saját költségükön külföldre szállítják a gyapjút, együtt azoknak a szegény juhtenyésztőknek a gyapjújával, akik szerény számú jószágából állnak össze a mayoraliák. A napi áron vásárolják fel tőlük a gyapjút és ezzel hozzásegítik a pásztorokat ahhoz, hogy fedezni tudják kiadásaitat.

Ennek eredményeképpen a királyságban marad az a jövedelem, amely egyébként a külföldi felvásárlók és bizományosok kezébe kerülne. Ilyen módon nagyrészt elkerülük azokat a magas kamatokat, amelyeket a legelőbérléshez, a pásztorok alkalmazásához, s az egyéb kiadások fedezéséhez (pl. juhnyírás, gyapjúmosás stb.) szükséges előlegezett tőke után fizetnének.”⁴⁶ Ugyanez a forrás hírt ad arról, hogy „egyéb áruktól eltérően a gyapjúért, ha nagy mennyiségben adják el, magasabb árat fizetnek, mint a kisebb mennyiségekben eladottért”.⁴⁷ Következésképpen a gazdag juhtenyésztők olcsón felvásárolták a kis-juhtenyésztőktől a gyapjút, majd a nagy mennyiségű gyapjút lényegesen magasabb áron adták nagyban tovább. Ezt alátámasztja Balthasar Romero Masegosa is, Alcántara alcalde-mayorja: „A poderoso – írja –, aki csak a saját érdekeit nézi, hasznot húz magának a szerencsétlenek nyomorából, sőt, még fokozza is nyomorukat, s közben úgy tesz, mintha segítene rajtuk; ugyanis kihasználva ínségüket, mérsékelt vagy alacsony áron

⁴⁵ Uo. 164.

⁴⁶ Memorial de 1771, 70.

⁴⁷ Uo. 144.

megvásárolja tőlük gyapjújukat, ilyen módon növeli saját gyapjú-bálái mennyiségét, majd a lehető legmagasabb áron, extra-áron adja tovább.”⁴⁸

A gazdag juhtenyésztők nem csupán a „független” kis-tenyésztők gyapjúját vásárolták fel, hanem saját pásztoraikét is. Ez a fizetés egyfajta formája volt – a pásztorok jövedelme igen alacsony lévén. A pásztoroknak a legelő-használat fejében fizetniök kellett gazdáiknak. Ezenkívül – Alonso Cano tanúbizonysága szerint – a pásztorok kötelesek voltak átadni gazdáiknak saját juhaik gyapját. A gyapjú értékét a gazda kifizette számukra, azonban nekik maguknak kellett fedezni a juhtenyésztéssel kapcsolatos költségeket.⁴⁹ Ha pedig a bizonyos mértékig független juhtenyésztők kénytelenek voltak leszállított áron eladni a maguk által termelt gyapjút, akkor elképzelhetjük, hogy milyen keveset fizettek a gazdag juhtenyésztők azért a gyapjúért, amelyet a teljes mértékben tőlük függő pásztoroktól vettek meg.

Mivel pedig forrásaink tanúsága szerint a pásztorokat kivétel nélkül a Sierra lakosai közül toborozták, azok a statisztikában természetesen úgy szerepelnek, mint a Mesta tagjai és kis-juhtenyésztők.

A felvásárlók, mint ismeretes, gazdaságilag mindig alárendeltségi viszonyba kényszerítik azt, akitől felvásárolják munkája termékét. Campomanes kijelenti, hogy „a sierrai kis-tenyésztők ki vannak szolgáltatva a leggazdagabbak kényének-kedvének; azok reájuk erőszakolják saját akaratukat, akkor is, ha ezek a gazdag juhtenyésztők a sík vidékről valók, s akkor is, ha Sierra-beliek.”⁵⁰ A kis juhtenyésztőknek a gazdag juhtenyésztőktől való függését az is előidézhette, hogy ezen utóbbiak magukhoz ragadták a legelőket. A gazdag juhtenyésztők nem csupán reáerőszakolták a szegényekre saját akaratukat, hanem, amennyiben az a gazdagoknak előnyösebb volt, teljes mértékben tönkre is tették őket. „Az ősi privilégiumok – írja Moñino –, amelyek célja a szegény serranos megsegítése volt, sok testület és a Síkságról származó poderosos meggazdagodásának az eszközévé váltak.”⁵¹ A mindenüket elvesztő juhtenyésztők kénytelenek voltak beállni pásztorok a gazdagokhoz, akik – mint az alcantarai alcalde-mayor leírja – „nem hagynak a szegény serrano számára más létezési módot, mint azt, hogy ellássa a jószágot, a tartomány helyi lakóinak pedig nem hagynak más kiutat, mint azt, hogy műveljék azt a hitvány földet, amelyet a gazdag juhtenyésztők meghagytak nekik, mert számukra nem volt kifizetődő”.⁵²

Ilyen módon a kis- és közép-juhtenyésztő vagy legalábbis jelentős részük erősen függött a gazdag juhtenyésztőktől, akik elnyomták és tönkretették őket. Az apró nyájakkal rendelkező tenyésztők vagy pásztorok a gazdag juhtenyésztőknél, vagy teljes mértékben függtek tőlük, mint a gyapjú felvásárlóitól.

Az általunk vizsgált kategóriák két utóbbijába (301–1.000, 1.001–10.000) sorolt juhtenyésztőkről el kell mondanunk, hogy nem csupán a kis- és közép-juhtenyésztők, hanem a jómódúak, sőt, részben a gazdag juhtenyésztők is szenvedtek a leggazdagabbak elnyomásától, lévén függőségben azoktól. Erről egy igen érdekes dokumentum

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ A. Cano: *Noticia de la Cabaña Real de España en 1762*. Madrid, 1834. 15.

⁵⁰ *Memorial de Concordia*, t. I. 343.

⁵¹ *Memorial de 1771*, *Respuestas*, 7.

⁵² *Memorial de 1771*, 144.

tanúskodik; egy bizonyos Matias Gomez és 69 juhtenyésztő társának nyilatkozata. E juhtenyésztők vándorlegeltetéses tenyésztéssel foglalkoztak, Soriába valók voltak és a 2–3000-nél kevesebb juhmal rendelkező sierrai juhtenyésztők nevében nyilatkoztak. Leírják, hogy mind a Síkságról való, mind a sierrai gazdag vándorlegeltetők önkénye miatt a lehető legrosszabb helyzetbe kerültek, szerencsétlenekké váltak, szegény emberekké. . . A gazdagok önkénye sokukat teljesen nincstelenné tette.

A gazdag juhtenyésztők, akik arra kényszerültek, hogy a leggazdabbaktól albrétben béreljenek legelőt, szintén függőségbe kerültek. Magától értetődik, hogy nem csupán a 2–3000 db juhmal rendelkező tulajdonosok kerültek hasonló helyzetbe, hanem a kisebb nyájjal rendelkezők is, amilyeneknek ők magukat feltüntetni igyekeznek. Az sem kétséges, hogy az adott csoporthoz tartozó juhtenyésztők jelentős része – hogy mekkora része, az, sajnos, számunkra nem ismeretes – függőségben volt a leggazdagabb juhtenyésztőktől s egyre inkább közeledett a tönkremenéshez.

Ilyen módon a gazdag juhtenyésztők társadalmi-gazdasági tekintetben nem alkottak egységes egészet, hanem jónéhány rétegre bomlottak s ezen rétegek közül a leginkább tehetősek, azaz a leggazdagabb juhtenyésztők, gazdasági téren alárendelték maguknak a náluk kisebb nyájjal rendelkezőknek legalábbis egy részét.

Mindezek következtében nagyon sok kis- és középjühtenyésztő, de gazdag is kisebb vagy nagyobb mértékben függő viszonyban volt a leggazdagabbaktól.

Éppen ezért bátran állíthatjuk, hogy a Mesta a leggazdagabb juhtenyésztők érdekeit képviselte.

Kik is voltak ezek az igen gazdag juhtenyésztők? Talán a számunkra már ismert nemes emberek voltak? Madrid állattenyésztői? Vagy talán a burzsoázia képviselői? A kérdés teljes mértékben megalapozott, mivel a XVIII. században, mint ismeretes, nem csak jelentős nemesi, hanem polgári magántulajdonnal is találkozhatunk.

A kérdésre számos dokumentumból tudjuk meg a választ. Így pl. a llerenai corregidor, de Valde-Loro őrgróf így ír: „Az ország leggazdagabb emberei rendelkeznek a nyájakkal, azok, akiknek jurisdicchiojuk van és a szegényeket a maguk akaratának vetik alá.”⁵³ Ezek a gazdag juhtenyésztők nem egy esetben felvásárlókként is szerepelnek. Az egyik legnevesebb spanyol történetíró, R. Altamira-y-Crevea, a következőket írja róluk: „Egyes gazdag földesurak, mint pl. Campo Alange és mások, gyakran felvásárolták jónéhány körzet gyapjútermését azért, hogy külföldre adják azt tovább.”⁵⁴

A források tehát arról tanúskodnak, hogy a nagyméretű juhtenyésztésből fakadó gazdagság, mint magántulajdon, főképpen a nemesség kezében volt.

Ezen túlmenően a források arról is szólnak, hogy a „kereskedők” is rendelkeztek hatalmas nyájakkal.⁵⁵ A kapitalista viszonyok fejlődése nem hagyta érintetlenül a Mestát. Sajnos, nem tudjuk, hogy kik is voltak ezek a „kereskedők”. Csupán feltételezhetjük, hogy egy részük a nemességhez tartozott, hiszen tudjuk: a burzsoázia törekedett arra, hogy a nemesség soraiba bekerüljön, és ez az igyekezetük valóban sikerrel is járt.

⁵³ Memorial de 1771, 113.

⁵⁴ R. Altamira y Crevea: Historia de España y de la civilización española. Barcelona, 1911. t. IV. 283. Emlékeztetni szeretnénk arra, hogy az 5. sz. jegyzék szerint Campo Alange grófnő Madrid leggazdagabb juhtulajdonosa volt.

⁵⁵ Uo. 180.

A gazdag juhtenyésztők társadalmi megoszlásáról levont következtetéseinket a jegyzékek elemzése is alátámasztja. Ha a tulajdonosokat név szerint említő 5. és 6. sz. jegyzékekről kiválasztjuk a címekkel rendelkezőket, valamint azokat, akiknek a neve előtt ott áll a „de”, azaz a nemeseket, s egy csoportba soroljuk őket az egyházi testületek juhtenyésztőivel, akkor a következő táblázatot nyerjük.

12. táblázat

A nemesség és a papság juhtenyésztése az 5., 6. és 7. jegyzék alapján

a jegyzék neve	a juhok száma összesen	ebből a nemesség és a papság tulajdonában lévő juhok
a madridi állattenyésztők	561.847	477.210
„szétszórtak”	63.584	20.771
egyházi testületek	120.839	120.839
összesen:	726.270	618.820

A sierrai egyházi testületek azonban rendelkeztek olyan juhokkal is, amelyek nem szerepeltek a sierrai jegyzékekben⁵⁶ és az egyházi testületeket tartalmazó 7. sz. jegyzék sem tüntette fel őket. Éppen ezért számukat sem ismerjük. Ezen kívül azt is tudjuk még, hogy 55.976 juhkal öt gazdag sierrai juhtenyésztő rendelkezett (mind nemesek), ami az egyházi és nemesi juhtenyésztés általunk ismert adatát 674.796 darabra növeli. Ezen az öt sierrai nemesi juhtenyésztőn kívül, akiknek a juhállományát sikerült megtudnunk, voltak még mások is, akik a nemesi rendhez tartoztak.

Azt is figyelembe kell venni, hogy a név előtti „de” szócska nem kötelező valamennyi spanyol nemes számára. Olyan személyek is tartozhattak a nemesi rendhez, akik a „de” szócskával nem rendelkeztek nevük előtt.⁵⁷ Ebből pedig az következik, hogy a nemesek és az egyházi testületek kezén volt juhok mennyisége több annál, mint amennyit mi a jegyzékek alapján megállapítottunk. Az azonban, hogy mennyivel több, sajnos, nem ismeretes számunkra. Azt is figyelembe kell venni továbbá, hogy – tudomásunk szerint – a leggazdagabb juhtenyésztők jelentősen kevesebbnek tüntették fel juhaik számát. Ilyen módon az általunk végeredményként nyert összegről megállapíthatjuk, hogy a madridi nemesség, a „szétszórt” kategória s a papság több juhkal rendelkezett, mint 674.796 db. Mindabból, amit fentebb elmondottunk, azt a végkövetkeztetést vonhatjuk le, hogy az egész juhtenyésztésen belül az első és a második rend aránya egészében véve magasabb az általunk ismert arányoknál.

⁵⁶ Memorial de Concordia, t. II. 157.

⁵⁷ Sancho de Sopranis a kasztíliai Montalban lakott település XVIII. századi dokumentumainak a tanulmányozása alapján idézi az itt lakó 23 hidalgo jegyzékét, akik közül 11 főnek a neve előtt nem állt a „de” szócska. Hypolito Sancho de Sopranis, Una villa de señorío en el siglo XVIII. Revista Internacional de Sociología, Año X. oct.–dec. 1952. No. 40. 393–394.

Ha pedig megismerkedünk azzal a 42 személlyel, akiknek a neve az 5. sz. jegyzékben szerepel, akkor meggyőződhetünk arról, hogy az ún. „madridi állattenyésztők” többsége a főnemességhez tartozott. Közülük 27 fő rendelkezett különféle címekkel, grand volt 11 fő,⁵⁸ akkor, amikor 1789-ben az országban összesen 119 grandot számláltak.⁵⁹ Húsz-harmincezer darabot felőlelő juhnyájjal rendelkezett két grand (de Bejar hercegnő és de Bélgida őrgrófnő együttesen 44.383 fővel), valamint egy őrgróf, Iturbieta. Az említettek összesen 68.962 darab juhhal rendelkeztek. Harmincezer darabot is meghaladó juhnyájjal három grand rendelkezett: de Campo Alange grófnő, del Infantado herceg és de Portago őrgróf. Állományuk összesen 107.025 darabból állt, s de Perales őrgrófnak 139.780 db juha volt, azaz hozzávetőlegesen 38%-a annak a juhmennyiségnek, amely az 5. sz. jegyzékben szerepel. Amint szemünk elé tárul, az adott jegyzékben szereplő juhok nagy része a feudális felső uralkodó réteg kezén volt.

Az összesen 43 személyt tartalmazó 5. sz. jegyzékben, valamint a „szétszórtak” jegyzékében 30 fő rendelkezett címeikkel akkor, amikor 1787-ben az országban összesen 535 fő volt olyan, aki titulos de Castilla volt.⁶⁰ Nem kétséges azonban az, hogy az országban sokkal több címmel rendelkező személy és – lehetséges – grand volt Mesta-tag. Azért bátorkodunk ezt megállapítani, mivel a Jerez de los Caballeros város jövedelmeit nyilvántartó személy beszámolójából tudjuk, hogy csupán ebben a városban két őrgróf foglalkozott vándorlegeltetési juhtenyésztéssel, s amint láttuk, mindkettő gazdag juhtenyésztő volt.⁶¹

A leggazdagabb juhtenyésztők másik csoportját alkotó egyházi testületeket azok az egyházi méltóságok irányították, akik úgyszintén szerepet játszottak az udvarban. Ugyanez a feudális felső uralkodó réteg volt az, amelyik kezében tartotta az állam irányító pozícióit, s a királyi udvarban tevékenykedvén közvetlen befolyást gyakorolt mind a királyi családra, mind a királyi politikára. Nem lehet semmi kétségünk afelől, hogy éppen ez a feudális felső uralkodó réteg szerzett a maga számára olyan hatalmas privilégiumokat, mint amilyeneket a Mesta kapott, hogy így megsokszorozhassa amúgy is kolosszális méretű nyájait. Ha pedig ítéletet akarunk alkotni arról, hogy valójában mi is volt a Mesta, akkor elegendő összehasonlítani az országban szerteszéjjel élő kis- és közép-juhtenyésztőket, azokat, akik jelentős mértékben függtek a leggazdagabb juhtenyésztőktől, ezekkel az utóbbiakkal, akik az udvar körül tömörültek, s máris – szinte önmagától – adódik a kész válasz: Ezért írta Moñino is a következőket: „Minő összehasonlítás volna lehetséges a szegény serranos és a gazdag ... vállalkozás ... között, amelyet a poderoso-k és az egész állam testületei a hatalmuk alá vontak.”⁶² „A Mesta Tanácsa – írta ugyancsak ő –, amely gazdag, s számtalan sok ügynöke és befolyásos embere van az udvarnál, minden lehetőséget felhasználhat arra, hogy kiterjessze azokat a jogokat, amelyekre igényt tart.”⁶³

⁵⁸J. G. Imhof: *Recherches historiques et généalogiques des grands d’Espagne*. Amsterdam. 1707.

⁵⁹*Anonymus*: *Guia de grandeza*, Madrid. 1804.

⁶⁰*Desdevises du Dezert. L’Espagne de l’ancien régime*. Paris. 1897. t. I. 121.

⁶¹*Memorial de 1771*, 32–34.

⁶²*Memorial de 1771*, Respuestas, 15.

⁶³Uo. 12.

Kíséreljük meg az elmondottak összegezését. Amint arról meggyőződhattünk, a Mesta feudális privilégiumokra alapozott szervezete volt. Összetételét tekintve tagjainak többsége, mintegy 90%-a, a kis- és közép-juhtenyésztők soraiból került ki. Ugyanakkor a Mesta juhállományának nagyobbik része (több, mint 50%-a) a gazdag juhtenyésztők, elsősorban a feudális uralkodó felső réteg tulajdonában volt. Ez a feudális felső uralkodó réteg irányította a Mestát, mind szervezeti, mint gazdasági téren alárendelve a saját érdekeinek a kisebb juhtenyésztők bizonyos részét úgy, hogy felvásárló és legfőbb földbérelő képében szerepelt velük szemben. Ilyen módon teljes meggyőződéssel levonhatjuk a következtetést, hogy a Mesta a gazdag juhtenyésztők érdekeit képviselte, elsősorban a feudális felső réteg érdekeit. Ugyanakkor azonban figyelembe véve mind a nemesség elpolgárosodását, a harmadik rend képviselőinek behatolását soraikba, mind a források közvetlen utalásait arra, hogy a gazdag juhtenyésztők soraiban megtalálhatók a „kereskedők” is, tudomásul kell vennünk, hogy a Mesta irányító, legfelsőbb rétegében helyet foglaltak a születőben lévő burzsoázia képviselői is, akik, mellesleg, meggazdagodásuk érdekében felhasználták a maguk javára a feudális privilégiumokat is. Arról viszont, hogy milyen súlya lehetett ennek a rétegnek a Mestát irányítók között, nincs tudomásunk.

H. Мицкун:

ЧЬИ ИНТЕРЕСЫ ПРЕДСТАВЛЯЛА МЕСТА?

(Резюме)

Mesta была союзом собственников перегонных овец. Обладая многочисленными привилегиями, имевшими силу закона, она играла весьма крупную роль в экономической, в первую очередь аграрной жизни страны. Оценка роли Месты в аграрных отношениях зависит в первую очередь от того, чьи интересы выражала эта организация Дж. Клейн, автор единственной, к сожалению, монографии о Месте, опираясь на многочисленные, в том числе и статистические источники о Месте, и не точно приводя статистические данные о ней, принадлежащие перу великого испанского просветителя и экономиста Кампоманеса, оценивает ее как организацию мелких и средних овцеводов. Большинство историков принимает его концепцию. Противовесим, крупнейший испанский историк Х. Висенс Вивес считает что в Месте „командовали крупные овцеводы” и приводит имена некоторых из них. При этом все историки, в той или мере затрагивающие Месту, признают, что на землях Кастильской короны шла ожесточенная борьба между земледельцами и скотоводами. Поэтому от той или иной оценки социального состава Месты зависит и оценка сущности этой борьбы: была ли это борьба между двумя группами населения, одна из которых занималась земледелием, а другая-скотоводством, или же это было угнетение земледелия и земледельческого населения крупными овцевладельцами-феодалами.

Автор публикуемого исследования анализирует, прежде всего, данные и утверждения Клейна. Основываясь на анализе источников, автор показывает, что эти данные представлены не „противниками Месты”, как утверждает Клейн, а членами ее, причем количество овец, принадлежавших феодальной верхушке, значительно преуменьшено. Автор показывает, что Клейн применяет совершенно неправильный, произвольный критерий при оценке среднего овцевладения, коренным образом расходящийся с критерием, установленным автором на основе источников. Тщательно исследуя никем еще не разработанные статистические таблицы количества овцевладельцев и принадлежавших им овец в 1780 г., автор приходит к следующему выводу: 7 537 мелким и средним овцеводам принадлежало 703 131 овца, 211 крупным овцеводам и 9 церковным корпорациям—1 127 446 овец. При этом автор показывает, что из

вестная часть не только мелких и средних, но и сравнительно крупных овцеводов эксплуатировалась крупнейшими. Исследуя на основе статистики, социальный состав крупных овцевладельцев, автор высчитывает, что они состояли, главным образом, из представителей дворянства и духовенства. Исследуя вопрос, почему Кампоманес в своем известном „Ответе”, помещенном в „Мемориале 1771 г.”, приводит цифры, на которые опираются как Клейн, так и другие историки, в то время как эти цифры не соответствуют статистике 1780 г., Автор показывает, что „Отвее” Кампоманеса, написанном в 1770 г., Кампоманес опирался на неполную и неясную статистику бухгалтерии Месты разысканную автором в источниках. Более или менее полные и достоверные цифры количества овцевладельцев и их овец, составленные в 1780 г. и не использованные до сих пор историками, были в 1770 г. не известны, конечно, Кампоманесу.

N. Mickun:

THE MESTA AND THE INTERESTS IT SERVED

(Summary)

The organization called Mesta was one of the sheep proprietors in Spain enjoying numerous privileges and playing a great role in Spanish economy, especially in agriculture. The evaluation of the role of the Mesta from the point of view of agricultural conditions depends primarily on whose interests the organization represented. The author of the only monograph on the subject, J. Klein (*The Mesta: a Study in Spanish Economic History, 1273–1836. Harvard Economic Studies, V, XXI, Cambridge, 1920.*) relies on numerous, mainly statistical sources, gives therefore also unreliable statistical data attributed to the great Spanish enlightened economist, Campomanes. According to J. Klein, the Mesta was the organization of those having small and medium-sized sheep populations. The majority of historians also agree with this view. The great Spanish historian, X. Vicenc Vives, however, states that “it was the proprietors of the largest herds of sheep who controlled the Mesta”, and he gives also the names of some of them. All historians concerned with the problem agree that there was an embittered struggle between the peasants and stock-farmers on the royal estates in Castile. The definition of the social composition of the Mesta therefore determines the evaluation of the exact nature of this struggle, too. It was either a struggle between the two groups of the population, namely the husbandmen and the stock-farmers, or the oppression of the ploughmen by the great feudal sheep-owners.

The author of the article analyses above all the data and the statements offered by Klein. On the basis of the analysis of the sources she points out that these data had been given not by „the enemies of the Mesta”. On the contrary, they had been supplied by its members, while the number of the sheep belonging to the feudal ruling classes was significantly diminishing. The author points out also that Klein sets an incorrect and arbitrary criterion in the assessment of those having medium-sized herds of sheep. The analysis of the sources help the author to a quite different criterion. She thoroughly examines the statistical tables from 1780 avoided by other historians so far concerning the numbers of sheep and sheep-owners. It becomes clear from them that 7,537 small and medium sheep-owners possessed 703,131 animals, while 211 big owners and 9 ecclesiastical bodies owned 1,127,446 ones. The biggest sheep-farmers exploited not only the small and medium owners, but also the relatively big ones. On the basis of the statistical data it can be pointed out that socially the big sheep-owners came from the ranks of the nobility and the clergy. The author deals also with the problem why Campomanes in his famous „Reply” – published in his „Memoriale 1771” – quotes the data referred to by Klein and several other historians, these figures being contradicted by the statistics from 1780. Here the author calls attention to the fact that Campomanes wrote his „Reply” in 1770. He relied on the statistics based on the incomplete and obscure book-keeping of the Mesta found also by the author in the sources. The data on the numbers of the sheep-owners and the sheep from 1780 are more or less full and reliable, and so far unexamined by historians. They were of course not known to Campomanes in 1770.